INSTITUT
PRO POLITIKU
A SPOLEČNOST

Za pět minut dvanáct?
Klimatická konference OSN 2018

MONITOR / LEDEN 2019

BARBORA PŘIBILOVÁ

WWW.POLITIKASPOLECNOST.CZ

OFFICE@POLITIKASPOLECNOST.CZ

Za pět minut dvanáct? Klimatická konference OSN 2018

Monitor – Barbora Přibilová, leden 2019

V prosinci 2018 proběhla 24. klimatická konference OSN v polských Katowicích, pravděpodobně zatím nejdůležitější od roku 2015, kdy byla sepsána Pařížská dohoda. Nyní zbývá rok, než tato dohoda plně nahradí Kjótský protokol z roku 1997. Potřeba mezinárodní dohody na jednotlivých krocích stálé nabírá na významu a čas se chýlí ke konci.

Téma globálního oteplování a s ním spojené změny klimatu rezonuje společností čím dál častěji. Každým rokem si lidé všímají zvyšujících se teplot a s tím spojených dopadů. V různých koutech světa mají změny vliv na tání ledovců, sucho, vyšší intenzitu i frekvenci záplav, lesní požáry a hurikány, hrozí vymírání některých druhů zvířat a rostlin. V důsledku klimatických změn lidstvo ohrožuje chudoba a nedostatek vody a potravy, což se může podepsat na vzniku dalších migračních vln.

Tento monitor týkající se změn klimatu a Klimatické konference OSN 2018 přináší základní shrnutí nejvýznamnějších milníků na poli mezinárodní spolupráce. V textu je věnována pozornost zejména těmto bodům:

- V rámci Pařížské dohody se státy zavázaly podniknout krok k „udržení nárůstu průměrné globální teploty pod hranicí 2 °C v porovnání s obdobím před průmyslovou revolucí a zároveň usilovat o to, aby nárůst nepřekročil hranici 1,5 °C“.
- Pro splnění tohoto cíle je podle zprávy Mezivládního panelu pro změny klimatu potřeba zredukovat emise „antropogenního“ oxidu uhličitého o 45 % a následně cílit na nulové emise v souvislosti s hospodářskou činností do roku 2050.
- Česká republika se jako člen Evropské unie přihlásila ke společnému cíli snížit do roku 2030 emise skleníkových plynů o nejméně 40 % v porovnání s rokem 1990.
- Na summitu COP 24 byla sepsána „kniha pravidel“ související s realizací Pařížské dohody a implementací závazků.
- Je nutné, aby byl zavedený postup v boji proti změnám klimatu dodržován a neustále prohlubován.
- Státy musí jednat zodpovědně, investovat do obnovitelných zdrojů a s tím současně redukovat činnosti škodlivé pro životní prostředí i na úkor snížení svého ekonomického profitu.

Významné dohody týkající se životního prostředí

Odborná debata na toto téma není ničím novým. Již v roce 1992 na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji (známé také jako Summit Země) v Rio de Janeiru bylo iniciováno vyjednávání Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu. V rámci úmluvy byla o pět let později, v prosinci roku 1997, přijata mezinárodní smlouva tzv. Kjótský protokol. V něm se státy zavázaly ke snížení emisí skleníkových plynů v období 2008-2012 o 5,2 % v porovnání s rokem 1990. Dnes se dohody účastní 191 zemí a EU.

Kjótský protokol dokázal spojit řadu zemí s rozdílnými přístupy, aby pracovaly ve společném zájmu na snížení emisí. V rámci protokolu byl umožněn obchod s emisními povolenkami (země, které své emise snížily více, než se zavázaly, mohly prodat ušetřené emise jinému státu). Např. Česká republika prodeje povolenek využila a získané prostředky investovala do programu Zelená úsporám. Na druhou stranu některé státy prostřednictvím odkupu povolenek v podstatě obcházely svůj závazek. Např. Čína a Indie v poplatné době zažívaly

ekonomický růst doprovázený růstem produkovaných emisí. To v globálním měřítku anulovalo výsledky jiných ve snižování emisí úspěšných států. Dalším sporným bodem je přesouvání výroby do zemí, které se Kjótského protokolu neúčastnily. Vzhledem k tomu, že Kjótský protokol v roce 2001 odmítly ratifikovat Spojené státy americké, jakožto jeden z největších znečišťovatelů, začalo se kriticky nahlížet na jeho význam. Nicméně Kjótský protokol položil základy pro další jednání a vznik Pařížské klimatické dohody.

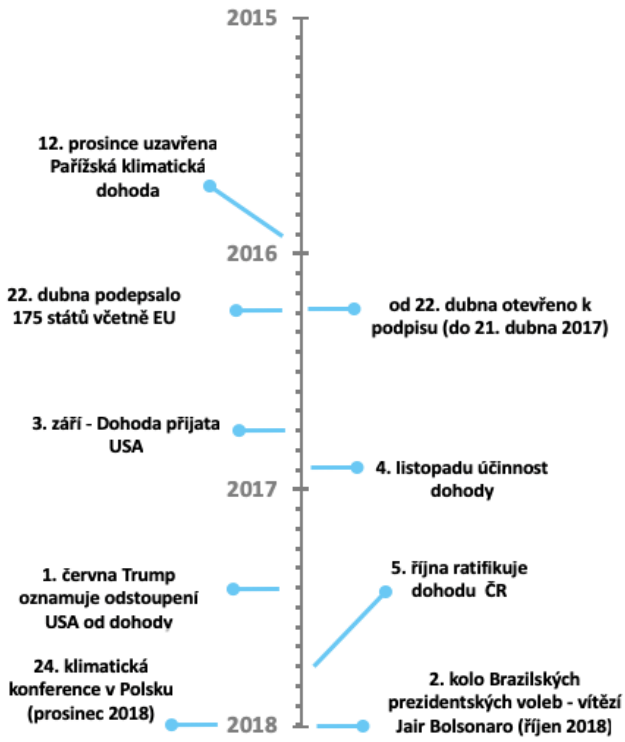
V roce 2015 vznikla Pařížská dohoda, která vstoupila v platnost 4. listopadu 2016 a po roce 2020 nahradí Kjótský protokol. K říjnu 2018 tuto dohodu podepsalo 195 zemí a 182 z nich ji ratifikovalo. ČR smlouvu ratifikovala 5. října 2017.

Závazky plynoucí z Pařížské dohody

V Pařížské dohodě byly formulovány základní dlouhodobé cíle a závazky, mezi které patří:

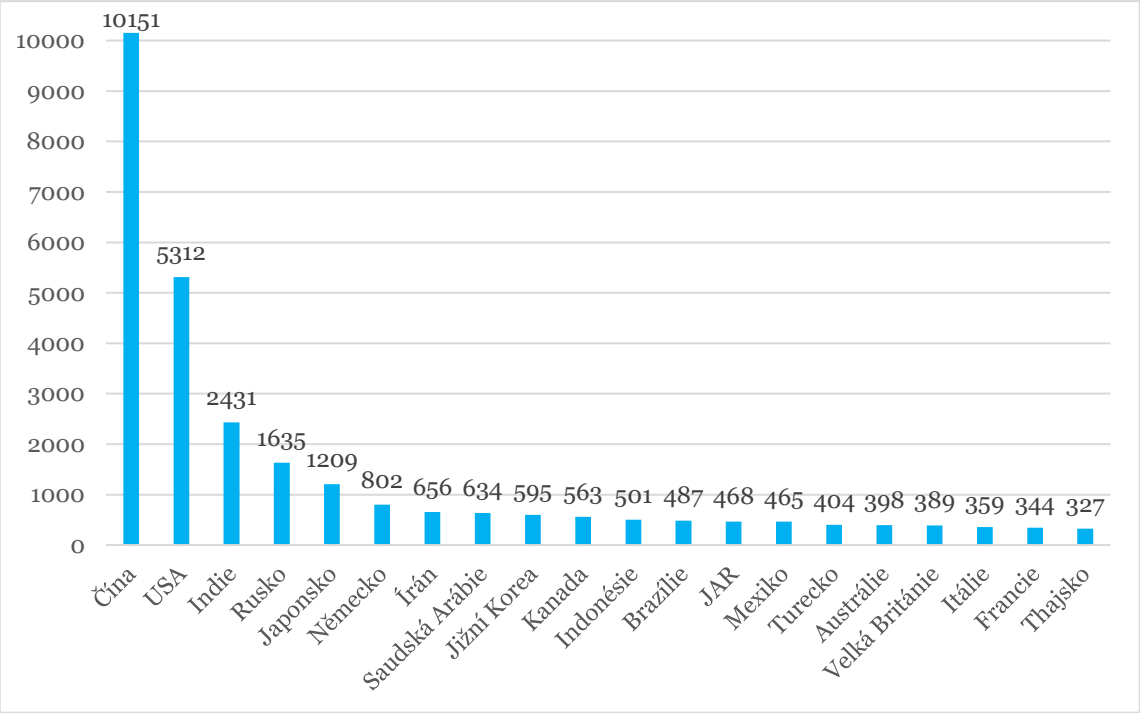
- Udržení nárůstu průměrné globální teploty pod hranicí 2 °C v porovnání s obdobím před průmyslovou revolucí a zároveň usilovat o to, aby nárůst nepřekročil hranici 1,5 °C;
- Povinnost stanovit si vnitrostátní redukční příspěvky obsahující mimo jiné závazky a jejich plnění. Zároveň mají být každých pět let revidovány a průběžně navyšovány;
- Adaptační cíle směřující k posílení adaptační kapacity a snížení zranitelnosti vůči změně klimatu (implementace opatření, příprava adaptačních plánů a politik);
- Spolupráce při řešení ztrát a škod způsobených negativními dopady klimatu mezi smluvními stranami jako např. varovné systémy, krizové řízení rizik;
- Povinnost poskytovat finanční prostředky na adaptační a mitigační opatření.

Časová osa 1: Vývoj jednání o klimatu v letech 2015-2018

Zdroj: Barbora Přibilová (vlastní tvorba)

Graf č. 1: Největší znečišťovatelé v roce 2016 (v mil. tun CO_2)

Zdroj: Global Carbon Atlas. *CO2 Emissions: Territorial (MtCO2)*.

Hrozí Zemi katastrofa?

Podle vědecké zprávy z podzimu 2018 se situace stává velmi kritickou a pokud lidstvo nezačne urychleně jednat, hrozí globální katastrofa mnohem dříve, než se předpokládalo. Příslovečně by se dalo říci, že se nacházíme v situaci za minutu dvanáct. Podle expertů se v této době objevují indicie potvrzující, že klimatické jevy, jako například vlny horka a povodně, přicházejí mnohem dříve, než se původně předpokládalo. Klimatologové upozorňují na hranici růstu světové teploty 1,5 °C oproti předindustriální době. V případě, že hranici překročíme, hrozí již neudržitelný stav. Podle zprávy OSN je cíl udržení teploty pod uvedenou hranicí stále dosažitelný. Aby se oteplování udrželo na 1,5 stupni, musí se podle zprávy Mezivládního panelu pro změny klimatu zredukovat emise oxidu uhličitého způsobeného člověkem o 45 % a následně cílit na nulové emise do roku 2050. Je tedy nutné urychleně přejít k využívání obnovitelných zdrojů, především solární a větrné energie. Celá zpráva OSN byla zveřejněna a prezentována na v pořadí 24. klimatické konferenci OSN v Katowicích v Polsku v prosinci 2018.

Lze v boji proti změnám klimatu očekávat jednotný přístup díky kterému by svět mohl požadovaných výsledků opravdu dosáhnout? Jedna věc jsou zprávy expertů, druhá reakce vlád a politiků. Příkladem tak může být americký prezident Donald Trump, který v létě 2017 ohlásil záměr od Pařížské dohody odstoupit.

Odstoupení USA – budou další země následovat?

Odstoupení USA od Pařížské dohody odsoudilo mnoho zemí včetně ostatních výrazných znečišťovatelů jako Čína nebo Indie. Trumpovo rozhodnutí se dočkalo kritiky i z řad amerických politiků a obyvatel, stejně tak jako od některých amerických států (např. Kalifornie, New York), které se i přes Trumpovo rozhodnutí rozhodly závazky dodržovat.

Prezident Trump odstoupením od dohody v podstatě splnil slib daný během své předvolební kampaně. Svůj krok obhajuje tím, že dohoda omezuje a znevýhodňuje USA v konkurenceschopnosti, plnění by brzdilo americký průmysl a bylo velmi nákladné. Nevyloučil však možnost se k dohodě zase vrátit v době, kdy její podmínky budou výhodné pro americkou ekonomiku a obyvatelstvo. Od dohody lze podle článku 28 odstoupit až po třech letech od vstupu dohody v platnost. Odstoupení poté nabývá účinku až po uplynutí jednoho roku ode dne, kdy depozitář obdrží oznámení o odstoupení od smlouvy. Může se tak realizovat až v roce 2020, kdy už bude po dalších prezidentských volbách v USA. USA se tím zařadily spolu se Sýrií a Nikaraguou do trojice zemí, které se neúčastní dohody. I tyto dvě země ale nakonec na podzim roku 2017 k dohodě přistoupily.

Mezi další výrazné znečišťovatele patří Čína, Rusko a Indie. Z evropských státu se na 6. místě umístilo Německo. Z kontinentu Jižní Ameriky se na 12. místě umístila Brazílie, kde hrozil podobný přístup jako v případě USA.

V říjnu 2018 byl v brazilských prezidentských volbách zvolen pravicový Jair Bolsonaro, který během své kampaně zdůrazňoval, že od Pařížské dohody odstoupí, pokud bude ohrožovat svrchovanost Brazílie a její kontrolu nad pohořím Andy a Amazonským pralesem. Brazílie navíc odmítla hostit klimatický summit v roce 2019, k čemuž se předem zavázala.

Brazílie se v poslední době nachází pod výrazným tlakem kvůli odlesňování pralesů. Cílem mezinárodního společenství, ale především cílem Brazílie, by mělo být zastavení odlesňování jako důsledku těžby dřeva a přeměňování pralesů na pastviny pro dobytek. V případě Brazílie je kácení pralesů také způsobeno těžbou bauxitu. Kácení prohlubuje skleníkový efekt, který má dopady na globální oteplování, jelikož skleníkové plyny brání úniku slunečního záření, které následně otepluje povrch země.

Postavení ČR

Dne 13. června 1993 podepsala Česká republika Rámcovou úmluvu OSN o změnách klimatu. ČR se také jako člen Evropské unie přihlásila ke společnému cíli snížit do roku 2030 emise skleníkových plynů o nejméně 40 % ve srovnání s rokem 1990 schváleného Evropskou radou jako součást závěru k Rámci politiky v oblasti klimatu a energetiky.

ČR jedná podle svého plánu Státní politiky životního prostředí na roky 2012-2020, ve kterém je hlavním rámcovým cílem „*zajistit zdravé a kvalitní životní prostředí pro občany žijící v ČR, výrazně přispět k efektivnímu využívání zdrojů a minimalizovat negativní dopady lidské činnosti na životní prostředí, včetně dopadů přesahujících hranice státu, a přispět tak ke zlepšování kvality života v Evropě i celosvětově*“.

Jakožto člen EU klade ČR důraz na plnění závazků environmentální legislativy Evropské unie. V oblasti změn klimatu má primární postavení Politika ochrany klimatu v ČR přijatá v březnu 2017, která zajišťuje plnění cílů v souladu s povinnostmi vyplývajícími z Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu a s ní spojených mezinárodních smluv (Kjótský protokol, Pařížská dohoda) a stejně tak i závazků EU. Mezi hlavní cíle patří snižování emisí skleníkových plynů v období 2017-2030. Dlouhodobým výhledem je přechod na udržitelné nízko-emisní hospodářství do roku 2050.

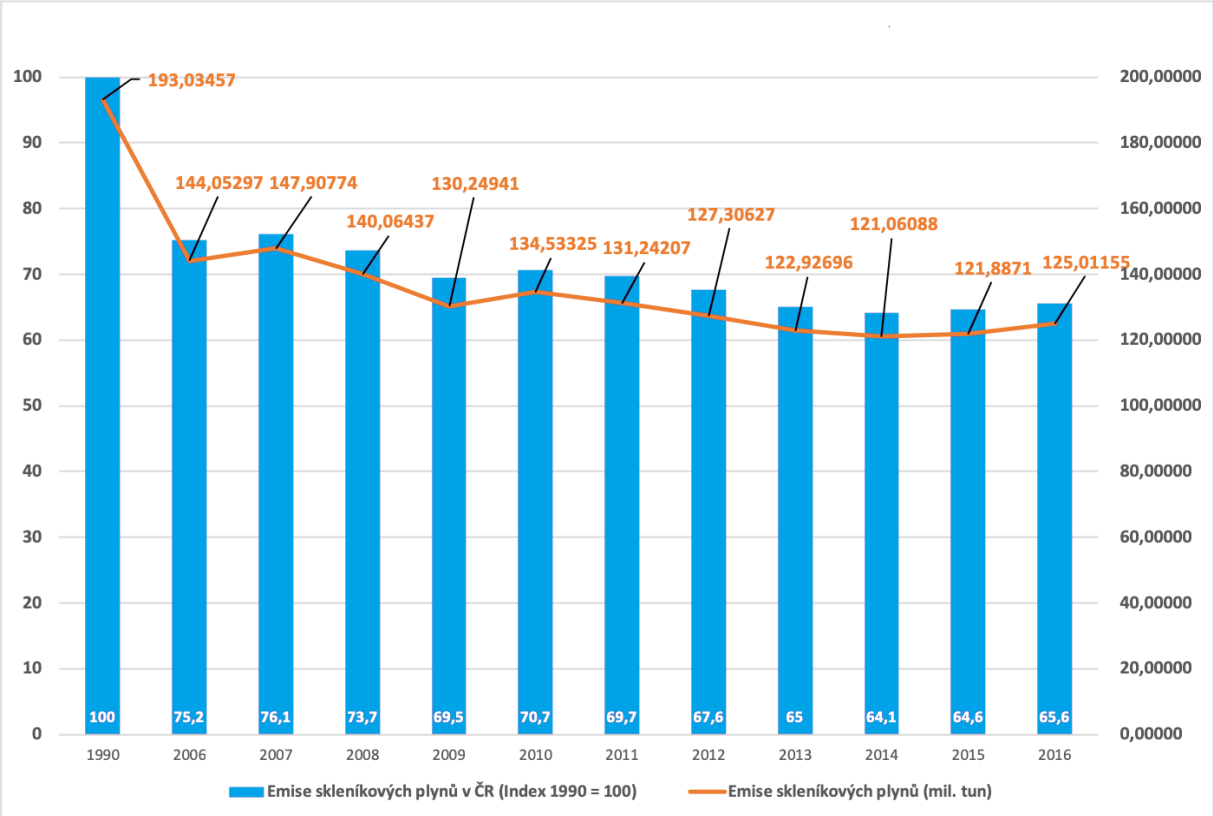
Podle analýzy OECD Hodnocení stavu a politik životního prostředí z roku 2018 je základním krokem pro Českou republiku přechod na nízkouhlíkové hospodářství a zajištění souladu mezi environmentální a energetickou politikou. Podle analýzy Česká republika příliš klade důraz na uhlí a patří mezi jednu z energeticky a uhlíkově nejnáročnějších ekonomik OECD,

a to i přes to, že české emise skleníkových plynů od roku 2000 klesají rychleji než průměrné hodnoty všech členů OECD.

Ve zprávě týkající se Česka jsou doporučovány kroky, které by měly vést k dalšímu rozvoji ochrany životního prostředí, díky kterým se budou České republice lépe dodržovat závazky. Patří mezi ně např. omezování hnojiv a pesticidů v zemědělství, zavést uhlíkovou daň, zvýšit zelenou infrastrukturu, revitalizovat brownfieldy a tím řešit stav životního prostředí ve městech a nerozšiřovat stavby do okolní krajiny.

Z grafu vyplývá, že emise skleníkových plynů se od roku 2006 snižují (kromě let 2010, 2015 a 2016). ČR ale stále nesplňuje společně stanovený cíl EU, a to snížit emise skleníkových plynů o 40 % oproti roku 1990. Podle Evropské komise Česká republika splňuje cíle ohledně zavádění obnovitelných zdrojů, ale je pozadu se snižováním emisí, což může vést až k uvalení sankcí. Nicméně lze očekávat, že doporučení vydaná po 24. klimatické konferenci OSN v Polsku Česká republika automaticky přijme.

Graf č. 2: Emise skleníkových plynů v ČR (1990; 2006-2016)

Zdroj: Greenhouse gas emissions by source sector. *Eurostat: Database*. Greenhouse gas emissions. *Eurostat: Database*.

24. klimatická konference OSN

Poslední významnou událostí byl prosincový (2.-14. prosince 2018) summit COP 24, který proběhl v polských Katowicích, a to především s cílem zpřísnit závazky a vytvořit pravidla pro plnění a monitoring Pařížské klimatické dohody z roku 2015, která do teď představovala spíše rámcový plán. Výsledkem summitu je dokument („kniha pravidel“) obsahující pravidla pro realizaci Pařížské dohody. Stále však nedošlo ke shodě ohledně zpřísnění závazků pro období 2020 až 2030. Pravidla musí jednotlivé země zhotovit do roku 2020 a zároveň splnit závazky z roku 2015. Ukazuje se navíc, že světové emise dále rostou a spotřeba uhlí a ropy je stále velmi vysoká.

Konference se odvíjela také v návaznosti na vědeckou zprávu Mezivládního panelu pro změny klimatu z podzimu roku 2018 (viz výše). Se závěry zprávy země jako USA, Rusko, Saudská Arábie nebo Kuvajt projevily nesouhlas, a to především z důvodu zbavování se závislosti na fosilních palivech, které tvoří značnou část jejich vývozu.

Jako problém se neustále ukazuje nejednotný přístup zemí, a to včetně členů EU. Například Polsko je příkladem země, která je závislá na uhlí a tepelných elektrárnách. Ty produkují 80 % elektřiny a polská vláda plánuje i nadále stavět další elektrárny. Polská vláda v souvislosti s přechodem na obnovitelné zdroje také zdůrazňuje dopad na pracovní sílu, jelikož právě v Polsku by propouštění pracovníků v odvětvích spojených s těžbou uhlí a produkcí energie z tepelných elektráren mělo velké dopady na trh práce.

Podle nově vzniklých pravidel musí jednotlivé země jasně vymezit cíle v boji proti změnám klimatu a prostředky, kterými toho hodlají dosáhnout. V návaznosti na to musí podle článku 13 existovat transparentní systém kontroly plnění závazků – země budou každé dva roky podávat report o stavu emisí. Pravidla by měla platit pro všechny státy stejně. Některé rozvojové země mohou dostat výjimky, ale pouze z důvodu určité flexibility pro splnění vytyčených cílů. Země se poté sama rozhodne, zda potřebuje udělit výjimku, musí nicméně svou žádost vysvětlit a uvést, na jak dlouho úlevy vyžaduje a jak dosáhne během dané doby zlepšení. Dalším výsledkem summitu je založení expertní komise, která bude vyšetřovat případné nedodržování závazků týkajících se emisí nebo financování.

Dalším nástrojem je alokace finančních prostředků do fondů (*Green Climate Fund, Adaptation Fund* a *Least Developed Countries Fund*), ze kterých prostředky míří především do rozvojových zemí. To umožňuje lepší zapojení do procesů snižování emisí skleníkových plynů a zároveň dotčeným zemím pomohou se lépe přizpůsobit změnám klimatu a při přechodu na zelenou energii. Proces má být opět transparentní. Donoři předem určí poskytnuté částky a způsoby využití, příjemci následně budou reportovat, jak a na jaké projekty dané peníze využily/hodlají využít. Cílem je získání 100 miliard dolarů ročně od roku 2020. Navýšení dosavadní finanční pomoci do *Green Climate Fund* zatím slíbilo pouze Německo (1,5 miliard euro) a Norsko (500 miliard euro). Světová banka přispěje 200 miliardami dolarů do boje proti změnám klimatu v letech 2021-2025. Státy si tak musí uvědomit, že vstupní investice, ať už do obnovitelných zdrojů, či jako pomoc ostatním, jsou základním prvkem aktivit v dané oblasti.

Na summitu došlo ke konsensu ohledně „světové inventury“ (Global Stocktake), kdy každých pět let budou země hodnotit plnění dlouhodobých cílů. První setkání se uskuteční v roce 2023, kdy účastníci budou hodnotit kolektivní snahu o snižování emisí, soulad ve financování, přizpůsobování se změnám klimatu a minimalizaci vzniklých škod.

Přes úspěšnou formulaci pravidel se od řady států a expertů stále ozývá kritika, že závazky nejsou dostatečně ambiciózní. Některá důležitá témata se navíc přesunula po dlouhé debatě až na příští summit konající se v roce 2019 v Chile, Patří mezi ně obchodování s emisemi a využívání tzv. offsets zmíněných v článku 6.

Během summitu COP 24 se sice vyřešily základní pravidla pro implementaci Pařížské dohody, ale řada výzev stále zůstává. Vlády jednotlivých států musí finálně stanovit své závazky týkající se snižování emisí a zároveň si uvědomit, že prvotní finanční investice budou sice nákladné, ale vytvoří základ boje proti změnám klimatu a tím i lepší budoucnost.

BARBORA PŘIBILOVÁ
Stážistka

Barbora Přibilová je studentkou 3. ročníku oboru Diplomacie-mezinárodní studia na Fakultě mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze.

V současné době je stážistkou v Institutu pro politiku a společnost, kde kromě psaní policy papers vypomáhá i s komunikací a administrativou.

Zajímá se o jazyky, politiku, historii, ekonomická témata a světové dění.

Zdroje

CATTANEO, Cristina. How does climate change affect migration?. *World Economic Forum* [online]. 2015 [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: https://www.weforum.org/agenda/2015/11/how-does-climate-change-affect-migration/

CO2 Emissions. *Global Carbon Atlas* [online]. 2018 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: http://www.globalcarbonatlas.org/en/CO2-emissions

COP24: Key outcomes agreed at the UN climate talks in Katowice. *Carbon Brief* [online]. Katowice, 2018 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: https://www.carbonbrief.org/cop24-key-outcomes-agreed-at-the-un-climate-talks-in-katowice

Czech Republic Behind Schedule on Emission Reduction?. *IEA - Clean Coal Centre: Hodnocení stavu a politik životního prostředÍ* [online]. 2018 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: https://www.iea-coal.org/czech-republic-behind-schedule-on-emissions-reduction/

Česká republika: Nejdůležitější zjištění 2018. *OECD: Hodnocení stavu a politik životního prostředÍ* [online]. 2018 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_OECD_hodnoceni/$FILE/OECD_EPR_Czech_Rep_Highlights_CZECH.pdf

DENCHAK, Melissa. Are the Effects of Global Warming Really that Bad?. *Natural Resources Defence Council* [online]. 2016 [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: https://www.nrdc.org/stories/are-effects-global-warming-really-bad

Emission Trading. *United Nation Framework Convention on Climate Change* [online]. [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: https://unfccc.int/process/the-kyoto-protocol/mechanisms/emissions-trading

Global Carbon Atlas. *CO2 Emissions: Territorial (MtCO2)* [online]. 2018 [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: http://www.globalcarbonatlas.org/en/CO2-emissions

Greenhouse gas emissions by source sector. *Eurostat: Database* [online]. 2018 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_air_gge&lang=en

Greenhouse gas emissions. *Eurostat: Database* [online]. 2018 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=sdg_13_10&plugin=1

IPPS. Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty. *The Intergovernmental Panel on Climate Change* [online]. Ženeva, 2018 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: https://www.ipcc.ch/sr15/

Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. *United Nation Treaty Collection*[online]. 2005 [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-7-a&chapter=27&clang=_en

Máme jen 12 let na zásadní změnu. Svět reaguje na alarmující zprávu o klimatu. *Česká televize* [online]. 2018 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2617214-mame-jen-12-let-na-zasadni-zmenu-svet-reaguje-na-alarmujici-zpravu-o-klimatu

New Era of Global Climate Action To Begin Under Paris Climate Change Agreement. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [online]. Katowice, 2018 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: https://unfccc.int/news/new-era-of-global-climate-action-to-begin-under-paris-climate-change-agreement-0

Pařížská dohoda stručné shrnutí obsahu [online]. In: Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2015 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/parizska_dohoda/$FILE/OEOK-Obsah_Parizske_dohody-20160307.002.pdf

Pařížská dohoda. *Ministerstvo životního prostředí* [online]. 2015 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/parizska_dohoda

Politika ochrany klimatu v České Republice. *Ministerstvo životního prostředí* [online]. 2017 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/parizska_dohoda

Preparations for the implementation of the Paris Agreement and the first session of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement. *United Nations: Framework Convention on Climate Change* [online]. Katowice, 2018 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/l05_2.pdf

Prodali jsme emisní povolenky Japonsku za miliardy korun (Prvnizpravy.cz). *Ministerstvo životního prostředí* [online]. Praha, 2009 [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/articles_prvnizpravy090930mitsui

RANKER, Kevin a Kevin DE LION. A year after Trump exited the Paris Climate Accord, here's how states are going even further. *CNBC* [online]. 2018 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: https://www.cnbc.com/2018/05/31/after-trump-paris-climate-accord-exit-states-take-the-lead.html.

SARLIN, Benjy. A year after Trump exited the Paris Climate Accord, here's how states are going even further. *NBC News* [online]. 2016 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: https://www.nbcnews.com/politics/2016-election/donald-trump-pledges-rip-paris-climate-agreement-energy-speech-n581236

Státní politika životního prostředí ČR. *Ministerstvo životního prostředí* [online]. Praha, 2012 [cit. 2018-12-19]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi